

*До спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07
Запорізького національного університету
Міністерства освіти та науки України*

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук
Лученко Марини Михайлівни на дисертацію Литвинюк Ірини Миколаївни
«Процесуальна форма адміністративного судочинства України», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами.

Вибір Україною європейського вектора розвитку зумовлює потребу розроблення і запровадження дієвих механізмів захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Статистичні дані підтверджують, що адміністративне судочинство спроможне забезпечити справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин.

Так, у 2023 році місцевими адміністративними судами розглянуто 411 802 справи, із задоволенням позову – 364 612, що становить 88,5% від загальної кількості розглянутих справ. З них окружні адміністративні суди розглянули 394 729 справ, із задоволенням позову – 354 635, що становить 89,8%.

Аналіз поглядів учених, положень нормативно-правових актів, узагальнення статистичних даних та правозастосовної практики дає підстави стверджувати про наявність деяких недоліків законодавчого регулювання адміністративного судочинства України, покращення якого дасть змогу удосконалити його процесуальну форму.

Науково-теоретичну основу дослідження процесуальної форми адміністративного судочинства формують результати дослідницьких пошуків таких учених, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, І.В. Болокан, О.Г. Бондар, І.М. Бондаренко, Р.В. Ватаманюк, В.А. Вдовічен, М.Ю. Віхляєв, Н.В. Галіцина, І.П. Голосніченко, Т.О. Губанова, П.В. Діхтієвський, Є.В. Додін, В.В. Доненко, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, В.В. Зуй, О.В. Капинос, Л.П. Коваленко, Л.В. Коваль, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Р.В. Курінний, С.М. Кушнір, М.М. Лученко, Д.В. Лученко, О.Л. Макаренков, Р.С. Мельник, Р.В. Миронюк, В.І. Олефір, О.І. Остапенко, Ю.С. Педько, В.Г. Перепелюк, В.В. Тильчик, В.П. Тимошук, А.А. Шарая та інші, котрі вивчали адміністративне судочинство чи окремі його інститути.

Дослідженням питання процесуальної форми адміністративного судочинства займалися такі вчені, як А.І. Бітов, Н.Ю. Дибець, А.А. Куйбіда, Д.В. Лученко, С.О. Магда, Л.О. Маруліна, О.І. Миколенко, І.О. Розум, А.О. Черникова тощо.

Отже, зазначена наукова тематика не була предметом широкого дослідження серед учених-адміністративістів, а тому є своєчасною, доцільною та актуальною у сучасних умовах.

Дисертація також спрямована на досягнення цілей Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України № 119/2021 від 24 березня 2021 року; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України № 231/2021 від 11 червня 2021 року; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України № 392 від 14 вересня 2020 року тощо.

Дослідження здійснювалося в Запорізькому національному університеті в межах наукового проєкту «Дослідження проблем теорії

адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації та автореферату свідчить про науково обґрунтований системний підхід авторки до дослідження: аргументовано сформульована актуальність теми, досить чітко визначені об'єкт, предмет, мета та задачі дослідження, комплексно підібраний для виконання цих завдань методологічний інструментарій.

Для досягнення поставленої мети дисертанткою визначено такі основні дослідницькі завдання, які є взаємопов'язаними, відображають головний зміст роботи і послідовно розв'язуються в ході наукового дослідження, а саме: з'ясувати періоди становлення та розвитку процесуальної форми адміністративного судочинства України; визначити поняття та ознаки процесуальної форми адміністративного судочинства України; проаналізувати процесуальну форму адміністративного судочинства країн Європи; виявити особливості процесуальної форми спрощеного та загального позовних проваджень адміністративного судочинства України; розкрити порядок розгляду та вирішення адміністративних справ у суді першої інстанції; охарактеризувати процесуальну форму перегляду та виконання судових рішень в адміністративному судочинстві; встановити шляхи вдосконалення процесуальної форми адміністративного судочинства.

У дисертації вдало використано комплекс філософських, загально- й спеціально-наукових методів, які використовуються в юридичних дослідженнях. У праці в якості основного загальнонаукового методу використовувався діалектичний метод наукового пізнання, системний метод, індукції та дедукції, аналізу і синтезу.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних

результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини в законодавстві України, але й їх практичною витребуваністю на сучасному етапі. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом її власних напрацювань.

Оцінюючи концепцію дослідження з позиції її впливу на обґрунтованість положень дисертації, слід відзначити цілісність і логічність її загальної структури, тісний взаємозв'язок послідовно викладених розділів і підрозділів, що забезпечує поступове накопичення наукових напрацювань та урахування їх під час отримання основних результатів, коректний перехід від концептуально-методологічних і теоретичних положень до науково-прикладних підходів, що мають безпосередній вихід на практичне впровадження наукових результатів.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Новизна дисертації виявляється як у підході до досліджуваних проблем, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних теоретико-правових питань.

Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями та авторефератом дало можливість визначити основні наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані здобувачкою. Вони характеризуються науковою новизною та відображають особистий внесок дисертантки у дослідження процесуальної форми адміністративного судочинства України.

Найбільш вагомими результатами дисертаційної роботи є те, що запропоновано здійснити поділ процесуальної форми адміністративного судочинства часів сучасної України за найбільш значимими етапами становлення та розвитку, дано авторське визначення процесуальної форми адміністративного судочинства, розкрито її основні ознаки, запропоновано та обґрунтовано доцільність удосконалення процесуальної форми адміністративного судочинства.

Крім того, розкрито поняття процесуальної форми загального позовного провадження як основної форми розгляду адміністративних справ, яка характеризується найбільш повним процесуальним порядком їх розгляду та вирішення згідно із загальними правилами, та процесуальної форми спрощеного позовного провадження як додаткової та похідної форми розгляду певних адміністративних справ, яка ґрунтується на добровільному підході в її застосуванні, характеризується усіченим складом процесуальних дій, прискореним і оптимізованим процесуальним порядком розгляду та вирішення справи, призначена для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке їх вирішення.

Запропоновано апеляційне провадження розглядати як систему процесуальних дій суду та учасників справи щодо перевірки законності та обґрунтованості судових рішень судів першої інстанції на підставі поданої апеляційної скарги згідно із визначеною процесуальною формою. Касаційне провадження – це система процесуальних дій суду та учасників справи щодо перевірки законності та обґрунтованості судових рішень судів апеляційної та першої інстанцій на підставі поданої касаційної скарги згідно із визначеною процесуальною формою.

Перелік основних особливостей процесуальної форми загального позовного провадження в адміністративному судочинстві запропоновано розглядати як: регламентованість критеріїв та переліку категорій спорів для віднесення їх до розгляду в загальному позовному провадженні на підставі процесуального закону чи рішення суду; оціночні характери таких критеріїв; загальний порядок розгляду справи; повнота стадій провадження; реалізація всіх принципів адміністративного судочинства в повному обсязі; призначеність для розгляду справ, які через складність або (та) інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні тощо. Процесуальна форма спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві характеризується певними особливостями,

серед яких: спрощений розгляд окремих категорій справ; розгляд судом заздалегідь встановленої групи справ у найкоротші строки; невисокий рівень складності справ; низька ціна позову; можливість трансформації провадження в загальний позовний порядок; обмеження дії певних принципів процесу; дещо усічені склад можливих процесуальних дій та стадійність руху справи; спеціальний порядок перегляду та обмеженість у використанні інстанційних механізмів оскарження судових рішень; відсутність вимоги про обов'язкове професійне представництво адвокатом; можливість розгляду справи без проведення судового засідання, обмеженість застосування щодо визначеного кола справ тощо.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Дисертація та автореферат оформлені згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України, що висуваються до робіт такого рівня.

Апробацію основних положень дисертаційної роботи на міжнародних і національних науково-практичних конференціях слід визнати достатньою.

Основні положення праці знайшли відображення в 4 наукових статтях, з яких 3 статті опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

5. Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації. Вивчення представлених рукописів автореферату та дисертації Литвинюк Ірини Миколаївни «Процесуальна форма адміністративного судочинства України» дозволяє зробити висновок щодо ідентичності автореферату й основних положень дисертації. Наукові результати, висновки та практичні рекомендації, що наведені в авторефераті, розкриті та обґрунтовані в тексті дисертації у повному обсязі.

6. Практична значущість результатів дослідження і рекомендацій щодо їх використання полягає в тому, що вони становлять як науково-

теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень процесуальної форми адміністративного судочинства;
- *правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють процесуальну форму адміністративного судочинства, зокрема Кодексу адміністративного судочинства України;
- *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення процесуальної форми адміністративного судочинства;
- *навчальному процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників та навчальних програм із дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративне судочинство», у процесі їх викладання студентам закладів вищої освіти, а також під час викладання лекцій, проведення семінарських і практичних занять.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Незважаючи на високий рівень вирішення задач дослідження, деякі положення дають підстави визнати їх дискусійними та в деяких випадках недостатньо обґрунтованими.

1. У підрозділі 1.2 «Поняття та ознаки процесуальної форми адміністративного судочинства України» Литвинюк І.М. зазначає, що процесуальну форму адміністративного судочинства визначають його принципи. До основних з них відносять такі як: верховенство права; державна мова судочинства; рівність учасників процесу перед законом і судом; гласність судового розгляду; законність; об'єктивна істина; доступність; безпосередність; диспозитивність; змагальність; усність; пропорційність; процесуальна економія; гарантія дотримання прав і законних інтересів учасників процесу тощо.

Водночас, поза увагою дисертантки залишився основоположний принцип адміністративного судочинства – офіційне з'ясування всіх обставин

справи. Відтак, запропонований перелік принципів потребує або доповнення, або обґрунтованого пояснення відсутності зазначеного принципу у наведеному переліку.

2. У підрозділі 2.1 «Порядок розгляду та вирішення справ в порядку загального позовного провадження в адміністративному судочинстві України» дисертантка досліджує особливості процесуальної форми загального позовного провадження. Водночас, авторка зазначає про регламентованість критеріїв віднесення спорів до їх розгляду в загальному позовному провадженні на підставі процесуального закону чи рішення суду.

Указане твердження потребує уточнення, оскільки не зрозуміло чи можливо віднести спір до певного виду провадження лише на підставі процесуального закону, чи потрібне для цього окреме рішення суду.

3. У результаті дослідження в підрозділі 2.2 «Процесуальні особливості спрощеного позовного провадження в адміністративному судочинстві України» авторка пропонує поняття процесуальної форми спрощеного позовного провадження розглядати як додаткову та похідну форму розгляду певних адміністративних справ, яка ґрунтується на добровільному підході в її застосуванні, характеризується усіченим складом процесуальних дій, прискореним і оптимізованим процесуальним порядком їх розгляду та вирішення, призначена для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке їх вирішення.

З аналізу даного твердження дисертантки слідує, що в одному випадку дослідниця зазначає про розгляд та вирішення справ, в іншому – лише вирішення. Було б за доцільне узгодити вказані позиції між собою.

4. У підрозділі 3.2 «Перегляд судових рішень в порядку адміністративного судочинства» дисертантка, досліджуючи процесуальну форму апеляційного провадження, зазначає, що однією з її особливостей є перегляд судом рішення, яке, в основному, не набрало законної сили. В цьому випадку виникає питання чи існує інший (не основний) спосіб

перегляду судових рішень, що набрали законної сили. Вказане твердження потребує уточнення.

Проте наведені зауваження стосуються лише окремих положень дослідження, носять скоріше характер побажань і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації Литвинюк І.М.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що дисертація «Процесуальна форма адміністративного судочинства України» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані теоретичні та практичні результати, що розв'язують важливе для науки адміністративного права і процесу завдання. Дисертація виконана на належному науковому рівні та відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №567, а її авторка – Литвинюк Ірина Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник

Європейського центру верховенства права

М.М. Лученко

підпис засвідчую:

03.06.2024

Євдокименко Г.А.

[Handwritten signature]

